

Mahmudova Guljahon,

Mirzo Ulg'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti, Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasida professori vazifasini bajaruvchisi, i.f.d., dotsent. Toshkent, O'zbekistan

Qudratov Azizbek,

Mirzo Ulg'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Iqtisodiyot nazariyasi kafedrasida 2-bosqich magistranti, Toshkent, O'zbekistan

O'ZBEKISTONDA INNOVATSION KLASTERLARNING XORIY TAJRIBASIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI

UDK: 338.2

DOI: 10.34920/EIF/VOL_2023_ISSUE_1_7

MAXMUDOVA G., QUDRATOV A. O'ZBEKISTONDA INNOVATSION KLASTERLARNING XORIY TAJRIBASIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI

Maqolada Yevropa Ittifoqi mamlakatlarining innovatsion klasterlar bo'yicha tajribasi o'rganilgan. O'zbekiston Respublikasida agrosanoat klasterlarini tashkil etish istiqbollari va innovatsion klasterlash siyosati yo'nalishlari ko'rsatilgan. Klasterlar import o'rnini bosishga yordam beradi, bu esa viloyatlarning strategik rivojlanish maqsadlarini bajaradi, istiqbolda resurslardan yanada samarali foydalanishga imkon beradi, yalpi hududiy mahsulotni oshiradi.

Kalit so'zlar: milliy iqtisodiyot, innovatsion klaster, iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlik, agrosanoat klasteri, hududiy agrosanoat klasteri.

МАХМУДОВА Г., КУДРАТОВ А. ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ

В статье рассматривается опыт стран Европейского союза по созданию инновационных кластеров. Показаны перспективы создания агропромышленных кластеров в Республике Узбекистан и направления инновационной кластерной политики. Кластеры способствуют замещению импорта, что отвечает стратегическим целям развития регионов, позволяет более эффективно использовать ресурсы в будущем, увеличивает валовой региональный продукт.

Ключевые слова: национальная экономика, генератор инноваций, экономический рост, конкурентоспособность, агропромышленный кластер, региональный агропромышленный кластер.

MAKHMUDOVA G., QUDRATOV A. PROSPECTS FOR USING FOREIGN EXPERIENCE OF INNOVATIVE CLUSTERS IN UZBEKISTAN

The article examines the experience of the countries of the European Union in creating innovation clusters. The prospects for the creation of agro-industrial clusters in the Republic of Uzbekistan and the directions of innovative cluster policy are shown. Clusters contribute to import substitution, which meets the strategic goals of regional development, allows for more efficient use of resources in the future, and increases the gross regional product.

Key words: national economy, innovation cluster, economic growth, competitiveness, agro-industry cluster, regional agro-industry cluster.

Kirish. Innovatsiyalar klasterining (IK) ta'rifi biznes¹ klasterining asl kontseptsiyasining evolyutsiyasi bo'lib, uni Maykl Porter 1990 yilda «ma'lum bir sohada o'zaro bog'langan kompaniyalar va tegishli institutlarning geografik jihatdan yaqin guruhi» sifati-da taklif qilgan.

Raqobatbardoshlikni oshirish va innovatsion faoliyatni jadallashtirishga sharoit yaratuvchi klasterlashtirish global raqobat hamda milliy va mintaqaviy rivojlanishning zamonaviy talablariga javob berish imkoniyatini yaratadi. Klasterning o'ziga xos xususiyati shundaki, unda maqsadli tadbirkorlik faoliyati shakllanadi hamda unga kiruvchi har bir element yakuniy mahsulotni ishlab chiqarish zanjirida ishtirok etadi. Iqtisodiyotni rivojlantirishning klasterli yondashuvi yangicha boshqaruv texnologiyasi bo'lib, ushbu yondashuv nafaqat alohida hudud yoki tarmoq, balki butun mamlakat raqobatbardoshligini oshirish imkoniyatini beradi. Innovatsion klasterlar raqobatga uchta keng yo'l bilan ta'sir qiladi: birinchidan, ushbu hududda joylashgan kompaniyalar samaradorligini oshirish orqali; ikkinchidan, innovatsiyalar yo'nalishi va rag'batlantirish orqali, bu esa kelgusida hosildorlikning o'sishini ta'minlaydi; uchinchidan, klasterning o'zini kengaytiruvchi va mustahkamlaydigan yangi korxonalar shakllanishini rag'batlantirish orqali. Klaster o'zining har bir a'zosiga mustaqilligidan voz kechishni talab qilmasdan, Innovatsion klasterlar kattaroq miqyosga ega rasmiy ravishda boshqa korxonalar bilan hamkorlik qilib foyda olish imkonini beradi.

Innovatsion klasterning bir qismi kompaniyalarga:

- ma'lumotlar manbalarini olishda samaraliroq ishlash imkonini beradi;
- axborot, texnologiya va kerakli muassasalarga kirish;
- tegishli kompaniyalar bilan hamkorlikda ishlash; va
- rivojlanishni rag'batlantiradi.

Tadqiqot maqsadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida tobora o'sib borayotgan raqobatbardosh iqtisodiyotda innovatsion O'zbekiston Respublikasi agro sanoat klasterlarini taraqqiy ettirish buyicha tafsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot ishining ob'yekti: Yevropa innovatsion klasterlari va O'zbekiston Respublikasi agro sanoat klasterlari.

Tadqiqot predmeti: O'zbekiston Milliy innovatsion tizimlardagi agro sanoat klasterlarning faoliyati.

Tadqiqot usullari: Iqtisodiy klasterlar talablaridan kelib chiqib mintaqalarni qaysi hududiga mos kelishini aniqlash va iqtisodiy klasterlarni mintaqalarda joriy qilish maqsadida tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy va iqtisodiy tahlil, iqtisodiy taqqoslash, natijalarini tahlil qilish usullaridan keng foydalanilgan.

Asosiy tahlil va natijalar.

Keng bozor haqida texnik va raqobatbardosh ma'lumotlar klaster ichida to'planadi va hamkorlar unga kirishni afzal ko'radilar. Kompaniyaning doimiy innovatsiyalarni amalga oshirish qobiliyatida klaster muhim rol o'ynaydi. Rentabellikni oshirishning joriy xususiyatlaridan ba'zilar innovatsiyalar va mahsuldorlikning o'sishiga yanada keskin ta'sir qiladi. Murakkab xaridorlar ko'pincha klasterning bir qismi bo'lganligi sababli, klasterdagi kompaniyalar odatda izolyatsiya qilingan raqobatchilarga qaraganda bozorda yaxshiroq imkoniyatga ega bo'ladilar.

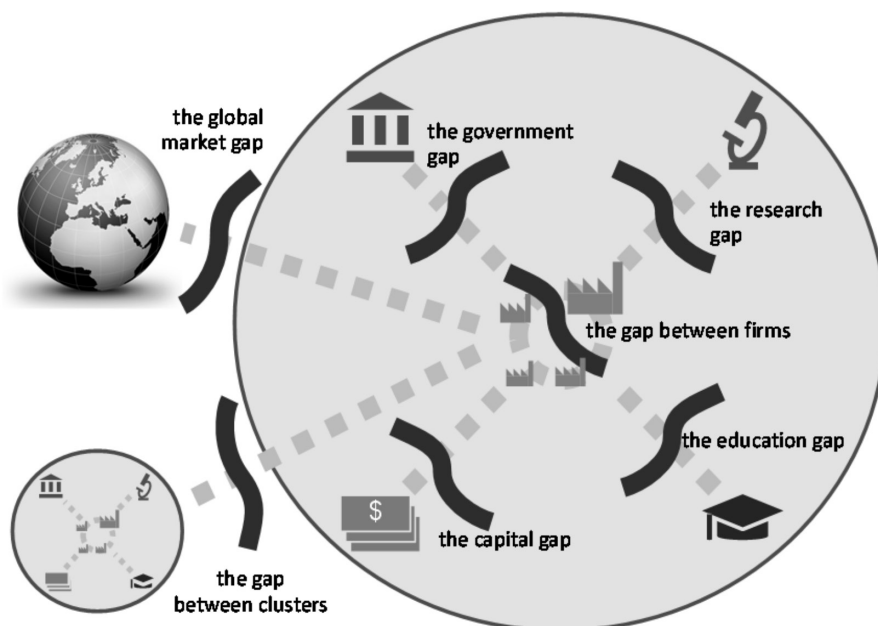
Klasterlarga mahalliy yetkazib beruvchilar va hamkorlar innovatsion jarayonda yaqindan ishtirok etishlari mumkin, bu esa mijozlar talablariga yaxshiroq mos kelishini ta'minlaydi. Yetkazib beruvchilarga tayanadigan kompaniya boshqa tashkilotlar bilan hamkor bo'lgan har bir faoliyatda, masalan, shartnoma tuzish yoki material yetkazib berish yoki tegishli texnik va xizmat ko'rsatish yordamini olishda katta qiyinchiliklarga duch keladi.

Vertikal integratsiyalashgan kompaniyalarda innovatsiyalar qiyinroq bo'lishi mumkin, ayniqsa qiyin o'tish davriga duch kelgan kompaniyalarda, agar innovatsiya ichki aktivlarning qiymatini pasaytira yoki yangilari ishlab chiqarayotganda joriy mahsulotlar yoki jarayonlar saqlanib qolishi kerak bo'ladi. Rahbarlar o'z kompaniyalarini boshqalardan ajratib ko'rsatish uchun bir-biri bilan raqobatlashadilar².

Shu sabablarga ko'ra, klasterlar kelgusi o'nlab yillar davomida innovatsiyalar markazlari bo'lib qolishi mumkin. Ilg'or klasterlar odatda umumiy yoki juda o'xshash ma'lumotlardan foydalanadigan tegishli tarmoqlarni o'z ichiga olganligi sababli, yetkazib beruvchilar kengaytirilgan imkoniyatlardan foydalanadilar. Klasterlar turli sabablarga ko'ra yangi korxonalarni yaratishga yordam beradi. Klasterda ishlaydigan shaxslar o'zlari atrofida biznes tashkil etishlari mum-

¹ https://uz.wikidea.ru/wiki/Clusters_of_Innovation

² Clusters and the New economics of Competition by Michael E. Porter; Harvard Business Review; (1998)

1-rasm. Yevropa innovatsion klasterlarning qo'llashning umumiy ko'rinishi¹.

kin bo'lgan mahsulot yoki xizmatlardagi bo'shliklarni osonroq his qilishlari mumkin. Rivojlangan innovatsion klasterlar odatda umumiy yoki juda o'xshash ma'lumotlardan foydalanadigan tegishli tarmoqlarni o'z ichiga olganligi sababli, etkazib beruvchilar kengaytirilgan imkoniyatlardan foydalanadilar.

Bundan tashqari, bozorga kirish uchun to'siqlar boshqa joylarga qaraganda ancha past bo'ladi. Innovatsion klaster bilan oldindan tanish bo'lgan mahalliy moliya institutlari va investorlar ushbu klasterga nisbatan pastroq risk baholaydilar. Bu omillarning barchasi, agar korxonalar muvaffaqiyatsiz bo'lsa, klasterga kirishi va undan chiqish xavfini kamaytiradi.

Klaster siyosati amaliyoti so'nggi o'n yil ichida ham rivojlandi, ammo kontseptual fikrlashdagi yutuqlarga ta'sir qilmadi. Hozirgi vaqtda klaster siyosati bo'yicha keng ko'lamli sa'y-harakatlar mavjud bo'lib, ular kontseptual bahslarda muhokama qilingan barcha sa'y-harakatlarni qamrab oladi. Bu siyosatlar sabab bo'lgan natijalarning bir xil darajada keng doirasi mavjud bo'lib, ular hammaga ko'p manfaatlarni beradi. Bu yo'nalishda biroz oldinga siljish bor. Klasterlarni xaritalash ishlari ko'proq ma'lumotlarni ishlab chiqarish va klaster tashabbusi ishlash modeli (KTIM) Birinchi *CI Greenbookda*² taqdim etilgan.

¹ <http://clustermapping.us/content/cluster-mappingmethodology>.

² The Cluster Initiative Greenbook 2.0 written by Göran Lindqvist, Christian Ketels, Örjan Sölvell

Klaster siyosati amaliyotining evolyutsiyasini ko'rib chiqish orqali misol keltirish mumkin.

Yevropa tajribasi. Yevropa iqtisodiy siyosatda ishlab chiqaruvchilar so'nggi yigirma yil ichida klaster dasturlarini yaratishda eng faol bo'ldi.

2000 yilda klaster siyosatining birinchi to'lqini boshlandi. Yevropa institutlari tajribaga a'zo davlatlar va mintaqalar darajasida munosabat bildirishdi. Klaster siyosati asosan qo'llab-quvvatlash uchun mavjud kichik va o'rta kompaniyalar dasturlarning kengaytirmasi sifatida qaraldi. Yevropa Komissiyasi ishni o'ziga xos ba'zi tor tajribalar, ba'zilarida klaster sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlash bilan boshladi. PHARE dasturi orqali Markaziy va Sharqiy Yevropadagi nomzod davlatlar klaster siyosati va klasterlar bo'yicha ma'lumotlarni yig'ishni boshladi. 2005 yilda Lissabon kun tartibi qayta ishga tushirilgandan so'ng, Yevropa Ittifoqi strategiyasini yaxshilash bo'yicha Yevropa Ittifoqining global raqobatbardoshlikni ta'minlay olmadi va kutilgan natijalar bermadi. Shunda klaster harakatlari - yangi salohiyat vositalardan biri sifatida belgilandi. Klasterlar innovatsion siyosatning quroliga aylandi.

2007 yilda Yevropa Komissiyasi klaster siyosatini qo'llab-quvvatlash borasida ancha qat'iy qadamlar tashlay boshladi. Bu vaqtda asosiy e'tibor ushbu yangi vositani tushunishda umumiylikka va Innovatsion klaster siyosatiga butun Yevropa bo'ylab ishlab chiqaruvchilar qaratildi. Klasterlar bo'yicha yuqori darajadagi maslahat guruhi loyihasini ishlab chiq-

ildi. Yevropa klasteri memorandumini, hujjat va klaster harakatlarining salohiyati rolini belgilab berdi. Bu butun mintaqalardan majburiyatni o'z ichiga olgan Yevropa bunday sayiharakatlardan foydalanish va Yevropa Komissiyasiga bunday faoliyat uchun qulay muhit yaratish buyicha aniq takliflar ishlab chiqildi. Komissiya innovatsion klaster siyosati uchun bilim infratuzilmasiga, Yevropa Klaster Observatoriyasini ishga tushirish va ilmiy qo'llanmalarni ishlab chiqish uchun bir qator loyihalarni moliyalash va amaliy qo'llanmalarga sarmoya kiritdi.

2010 yilda asosiy e'tibor klaster siyosatidan foydalanishni rag'batlantirishga va Yevropada klaster siyosati sifatini oshirishga qaratildi. Yevropa klaster Komissiyasi takomillashtirish vositalarini ishlab chiqish uchun bir qator yangi loyihalar ishlab chiqdi. 2020 yilda, Yevropa bo'ylab jami 2950 ta mintaqaviy sanoat klasterlari mavjud bo'lib, ulardan 198 tasi yuqori samaradorlikka ega, 898 ta o'rtacha samarali klasterlar va 1854¹ ta asosiy ko'rsatkichli klasterlardir. 15 053 eksport qiluvchi sho'balari bo'lgan hududiy iqtisodiyotda klasterlarning o'ziga xos kuchini ko'rsatolmaydigan va yetarlicha ixtisoslashuvga ega bo'lmaganlari ham mavjud.

Yevropa iqtisodiy klasterlarining o'ziga xos xususiyatlari quyidagicha²:

1. Klaster dasturlari quyidagi uchta asosiy maqsaddan biriga qaratilgan:

- hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish
- milliy sanoatni rivojlantirish
- mamlakat iqtisodiyotining ilmiy-tadqiqot salohiyatidan tijorat maqsadlarida foydalanish.

2. Ko'pgina klaster dasturlari hali ham hukumat kun tartibida muhim o'rin tutadi.

Yevropadagi ko'pchilik klaster dasturlari umumiy milliy yoki yuqori xususiyatga ega mintaqaviy siyosat kontekstida faoliyat yuritadi, garchi ularning ko'pchiligi 20 yildan ortiq vaqt davomida ishlayotgan bo'lsa ham. Bundan tashqari, ularning aksariyati umumiy milliy strategiyaga kiritilgan yoki ularning byudjeti nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Biroq, turli Yevropa mamlakatlarida byudjetlarining hajmi katta farq qiladi.

3. Boshqa moliyalashtirish dasturlari bilan hamkorligini takomillashtirish.

4. Xalqarolashtirish ko'pincha klasterlar uchun asosiy mavzudir.

5. Dastur egalari rivojlanayotgan individual klasterlar boshqarishda faolroq rol o'ynaydi.

6. Klaster boshqaruvi mukammalligi ahamiyatli hisoblanadi.

7. Baholash va natijalarni ulchash muhim ahamiyat kasb etadi.

8. Klaster siyosati Yevropa Ittifoqining kengayishi bilan muhimroq ahamiyatga ega bo'ldi.

9. Yevropa mintaqaviy taraqqiyot jamg'armasi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash dasturlari va klaster dasturlari o'rtasida yaxshiroq aloqa o'rnatishga olib keldi.

O'zbekistonda klasterlarning tashkil etilishi 2017 yildan boshlandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 19-maydagi "Buxoro viloyatida zamonaviy paxtachilik-to'qimachilik klasterini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2978-son qarori asosida Buxoro viloyatida "VST cluster" MCHJ QK hamda 2017-yil 15-sentyabrdagi "Sirdaryo viloyatida zamonaviy paxtachilik-to'qimachilik klasterini barpo etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3279-son qarori asosida "Bek cluster" MCHJ QK paxta-to'qimachilik klasterlari tajriba-sinov tariqasida tashkil etildi. Klaster tizimi yaxshi natija ko'rsatganidan keyin, mamlakatimiz bo'ylab turli klasterlar tashkil etildi. Bugungi kunda respublikada paxta-to'qimachilik, g'allachilik va meva-sabzavotchilik klasterlari faoliyat olib bormoqda.

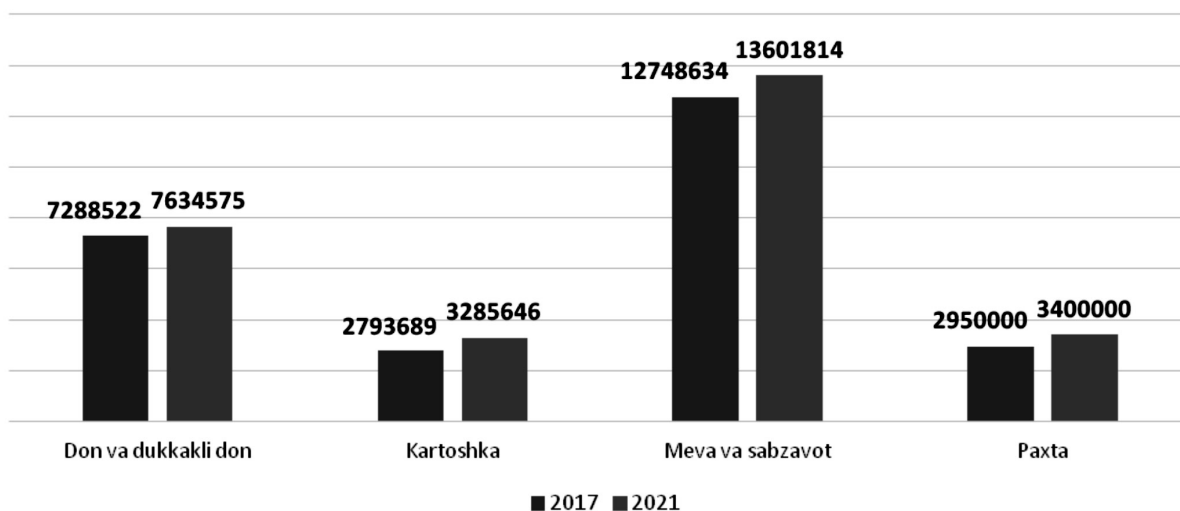
O'zbekiston Respublikasida 2021 yilda, Meva – sabzavotchik klasterlari umumiy soni: 245 ta, Biriktirilgan yer maydoni: 179,2 ming ga. 15,3 ming nafar fermer xo'jaliklari bilan 147,9 ming gektar yer maydonlarida meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirish bo'yicha fyu'chers shartnomasi asosida ish olib borilmoqda. 62 ta klasterlarda quvvati 956,2 ming tonna bo'lgan qayta ishlash zavodlari, 32 ta klasterlarda quvvati 290,5 ming tonna bo'lgan mahsulotni saralash va qadoqlash, 23 ta klasterlarda quvvati 230,5 ming tonnalik mahsulotni quritish hamda 136 ta klasterlarda quvvati 360 ming tonnalik oddiy va muzlatkichli omborxonalar mavjud.

Paxta-to'qimachilik klasterlari soni: 134 ta, biriktirilgan yer maydoni: 1 034,2 mln. gektar. 28,2 ming ta fermer xo'jaliklari bilan bozor tamoyillari asosida, 873 ming gektar yer maydonida paxta yetishtirilmoqda. Klasterlarning 22 tasida paxtani qayta ishlashning 5 ta bosqichi, 21 tasida 4 ta bosq-

¹ https://www.cluster-analysis.org/downloads/InputPaper_COMWorkshopSeptember_published

² https://cspo.org/legacy/library/110215F4ZY_lib_FeinsonInnovatio.

2-rasm. O'zbekiston Respublikasida 2017 va 2021 yillarda don va dukkakli, meva va sabzavot, paxta ishlab chiqarish hajmi (agro.uz malumotlar asosida), tonnada.

ich, 30 tasida 3 ta bosqich, 38 tasida 2 ta bosqich va 23 tasida 1 ta bosqich qamrab olingan.

G'allachilik klasterlari umumiy soni: 157 ta, birlashtirilgan yer maydoni: 1 038 ming gektar va 36,0 ming ta fermer xo'jaliklari bilan 957 ming ga yer maydonida g'alla yetishtirish bo'yicha hamkorlik olib borilmoqda.

Diagrammadan ko'rinib turibdiki, don va dukkakli don yetishtirish hajmi 2021 yilda 2017 yildagi hosildagiga nisbat 5% oshdi, bu 346053 tonnaga teng. Kartoshkayetishtirish hajmi 4 yil ichida 18% oshganini, bu o'sish 491 957 tonnani tashkil etdi. O'zbekiston respublikasida me'va va sabzavot yetishtirish hajmi 4 yil davomida 6,7% oshgan. Paxta yetishtirish esa hajmi esa 405 000 tonnaga oshgan bu kursatkich 15% o'sishni bildiradi. Bundan kurish mumkinki, 2017 yilda boshlandan innovatsion klaster siyosati uz samarsini bermoqda.

O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy rivojlanishida hukumat faol rol o'ynamoqda. 2022 yilning 7 iyulda 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasi¹ qabul qilindi va bu strategiyada asosiy yo'nalishlardan biri innovatsion klasterlar bo'ldi.

Innovatsion klasterlarni rivojlantirishning asosiy maqsadlari quyidagicha:

- klasterlar institutsional mexanizmlarini takomillashtirish;

¹ 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida 2022-07-07 | Hujjatlar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni.

- yangi turdagi mahsulotlar va innovatsion texnologiyalar yaratish;
- g'oyadan yakuniy iste'molchigacha bo'lgan kompleks tizimini ta'minlash;
- innovatsiyalarga bo'lgan talabni rag'batlantirish;
- yaratilgan kapitalni innovatsiyalarga qayta yo'naltirish tizimini shakllantirish;
- Innovatsion klasterlar sonini 3 barobar oshirish;
- hududlardagi innovatsion markazlar sonini 494 tagacha yetkazish;
- innovatsion startaplar sonini 1 437 tagacha yetkazish;

Agrosanoat mamlakatning ahamiyatli sohalaridan biri hisoblanadi va uni rivojlantirish uchun innovatsion yondoshuv talab etiladi. O'zbekiston respublikasining YAIMida qishloq hujaligi 16%² ni tashkil etadi. Yanada rivojlantirish, iqtisodiy barqorar va raqobardosh bo'lishi uchun klasterlash usuli samarli hisoblanadi. Klasterlarning eng sungi texnologiyalardan foydalanishi samardorlikni talab etadi va buning uchun katta miqdorda kapital yo'naltirish kerak buladi. Klasterlar miqyosi katta bo'lganligi uchun yuqori texnologiyadan foydalanishga imkon beradi.

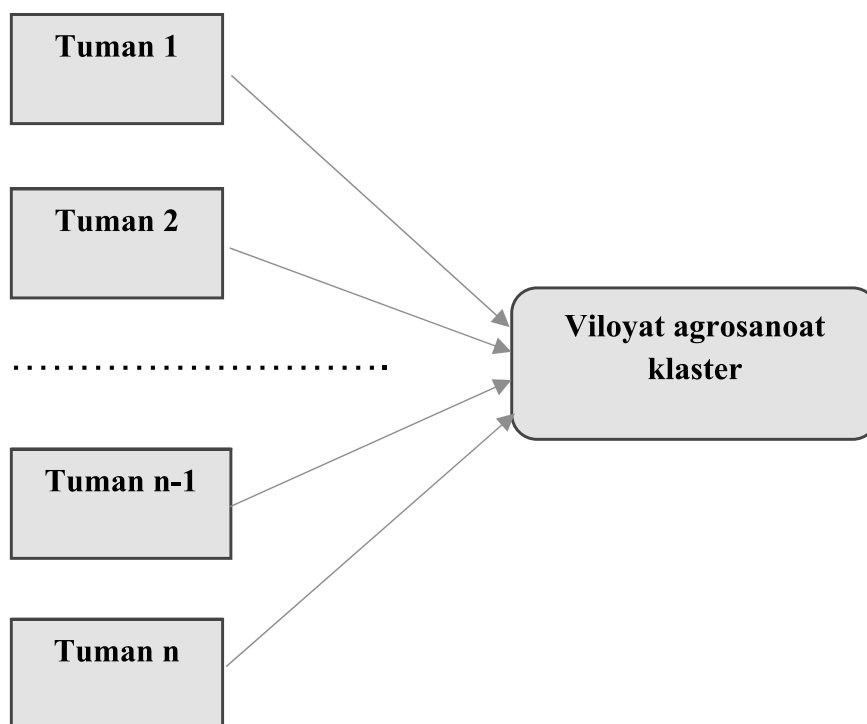
Hulosa va takliflar.

Viloyat agrosanoat klasteri tuman agroklasteralaridan tashkil topadi³.

² Stat.uz

³ <https://www.isc.hbs.edu/Documents/pdf/Cluster%20Mapping%20as%20a%20Tool%20for%20Development>.

3-rasm. Viloyat miqyosidagi agrosanoat klasterlar.

O'zbekiston Respublikasida agrosanoat klasterlarining ko'pchiligi bir tuman fermer xo'jaliklaridan tashkil topgan. Agrosanoat klasterlari viloyat darajasida tashkil etilsa mahsulot ishlab chiqarish hajmi o'sadi. Ya'ni, viloyat agrosanoat klasterlari bir qancha tuman meva va sabzovat, paxta va g'alla fermer xo'jaliklaridan tashkil topadi. Shu bilan birga yuqori to'lov qobiliyati tufayli yangi qishloq hujaligi texnikalarini sotib olishi yoki o'zlari ishlab chiqarishni tashkil qilishi mumkin.

Viloyat agrosanoat klasterlari uning tarkibiga kiruvchi tumanlar agro sanoat klasterlaridan tashkil topadi.

Tuman agrosanoat klasteri esa fermer xujaliklaridan tashkil topadi. Bu viloyat agro sanoat klasterda yetishtirilgan mahsulotlarni klasterlarning o'zida qayta ishlab tayyor mahsulot holiga keltiradi. Paxtani qayta ishlab kiyim - kechak ishlab chiqarib sotadi. Bu klasterlarda moliyaviy mablag'lari miqyosi yuqori bulganligi uchun qishloq hujaligi texnikalarini ishlab chiqarishi mumkin. 1 ta viloyat agrosanoat moliyaviy imkoni bunga yetmasa bir necha viloyat agrosanoat klasterlar birgalikda qishloq hujaligi texnikalarini ishlab chiqarishni yo'lga quyishi mumkin.

O'zbekistonda agrosanoat klasterlarini viloyat darajasida innovatsion rivojlanishi bir qator afzalliklarga boshlaydi:

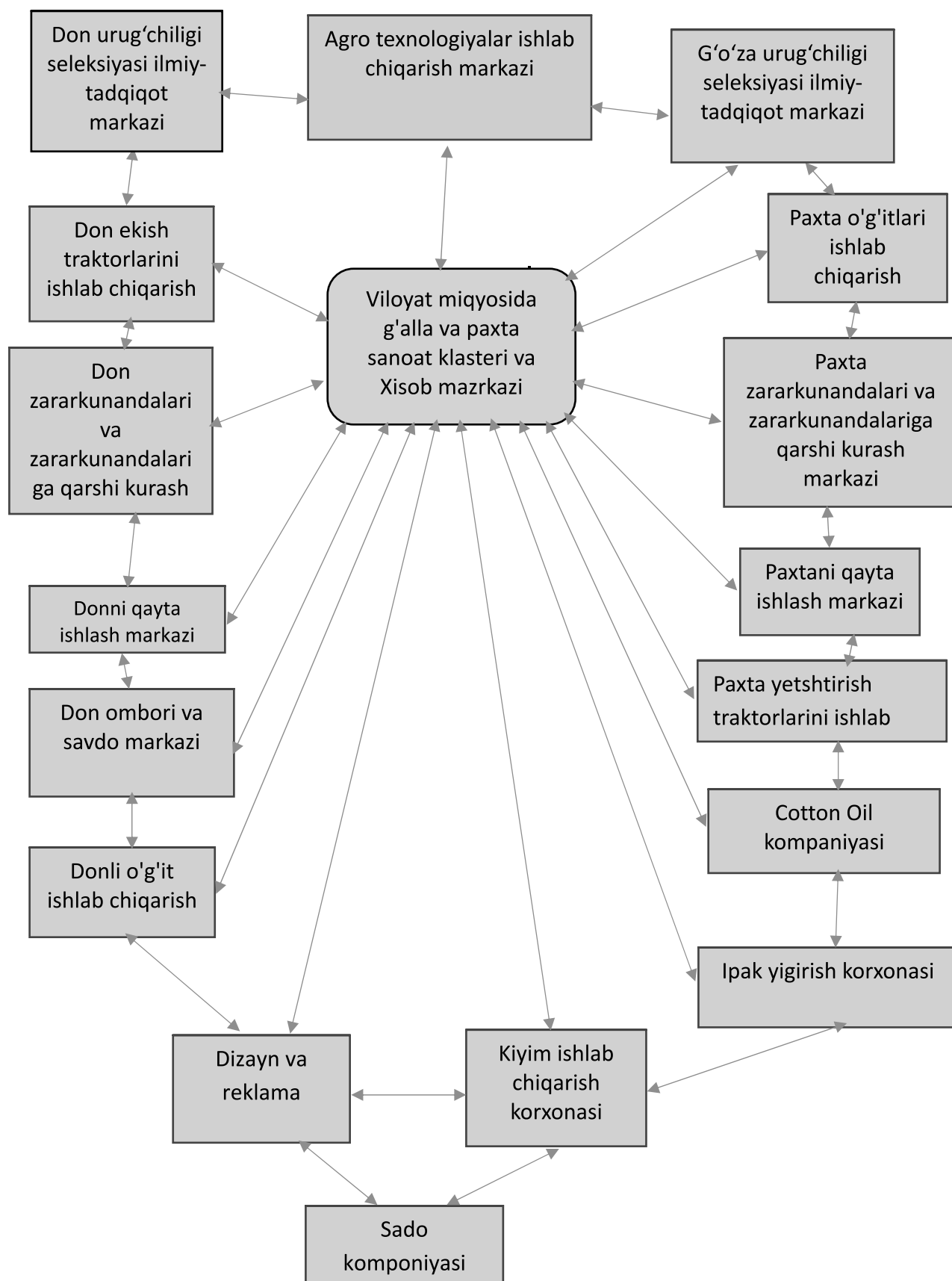
- Raqobatbardoshlik;
- Investitsion jozibador;
- Texnologiyaning so'ngi yutiqlaridan foydalanish;
- Qushimcha ish urinlarini yaratish;
- Rentabellikning yuqoriligi;
- Shu soxadagi urtacha ish haqining kutarilishi;
- Qayta ishlash sanoating rivojlanishi.

Xulosa.

Umimiy olganda innovatsion klaster raqobatbardoshlik taminlovchilardan biri hisoblanadi va shu bilan bir samaradorlik omilidir. Innovatsion klasterlar Yevropa ittifoqi iqtisodiy siyosatida axamiyatli hisoblanadi. Milliy innovatsion tizimlarda klasterlashtirish shu sohada innovatsion yondashuvni talab qiladi yoki yangi innovatsiyalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, Yevropa mamlakatlarida ilmiy tadqiqotlar o'tkazish innovatsion klasterlarni tashkil etishda va rivojida asosiy diqqat markazida bo'ldi.

Yuqorida keltirilgan, Innovatsion agro sanoat klasterlari Viloyat miqyosida bo'lishi innovatsion agrotexnologiyalar rivolantirish extimolini oshiradi. Agar viloyatlar miqyosida agro sanoat klasterlari tashkil etilsa, O'zbekiston Respublikasida, bu klasterlar ishlab chiqarishning zaruriy texnologik vositalarini yuqori moliyaviy potentsiali tufayli o'zida ishlab chiqarishning imkoniyatlarini kengaytiradi.

4-rasm. Viloyat agosanoat klasteri umumiy kurinishi.

Foydalanilgan adabiyot ruyxati:

1. The Development of the cluster concept – present experiences and further developments By Christian H. M. Ketels ; (2003).
2. An Introduction to Clustering and different methods of clustering ; November 3, (2016)
3. 2022 yilning 7 iyulda 2022-2026- yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasi.
4. 4. Altenburg, T., Meyer-Stamer, J. (1999) 'How to Promote Clusters: Policy Experiences from Latin America', World Development, 27 (9): 1693-1713.
5. 5. Andersen, J. (2001) 'Estonia Ltd. – the Night Watchman State at a Cross-Road: The Case for a Combined Cluster and Social Network Based Policy in Estonia', EuNIP's (European Network on Industrial Policy) 5th Annual Conference : November, 29–1, 2001, Vienna, Austria, Austrian Institute of Economic Research.
6. 6. Arocena, R., Sutz, J. (2000) 'Interactive Learning Spaces and Development Policies in Latin America', DRUID Summer Conference 2000: Learning Economy, 1 June, 15-17, 2000, Rebild, Denmark, DRUID (Danish Research Unit for Industrial Dynamics).
6. Baptista, R. (1998) 'Clusters, Innovation and Growth: A Survey of the Literature', 13-51, in: Swann, G.M.P., Prevezer, M. & Stout, D. (eds.), The Dynamics of Industrial Clustering: International Comparisons in Computing and Biotechnology, Oxford: Oxford University Press.
7. Bradshaw, T., Blakely, E. (1999) 'What are „Third-Wave“ State Economic Development Efforts? From Incentives to Industrial Policy', Economic Development Quarterly , 13 (3): 229-244.
8. Clusters and the New economics of Competition by Michael E. Porter; Harvard Business Review ; (1998).
9. The Development of the cluster concept – present experiences and further developments By Christian H. M. Ketels ; Christian Ketels, (2003).
10. Markov Processes in Modeling Life Cycle of Economic Clusters ; Galina Boush , Vitaly Shamis, Oksana Kulikova, and Svetlana Neiman (2017).
11. Tsai, B.-H., Li, Y.: Cluster evolution of IC industry from Taiwan to China. Technological Forecasting and Social Change. 76 (8), 1092–1104 (2009)
12. Bek, M.A., Bek, N.N., Sheresheva, M.Y., Johnston, W.J.: Perspectives of SME innovation clusters development in Russia. J. of Business and Industrial Marketing. 28 (3), 240–259 (2013).
13. Zeng, Y., Xiao, R.: Modelling of cluster supply network with cascading failure spread and its vulnerability analysis. International J. of Production Research. 52 (23), 6938–6953 (2014).
14. Cluster Mapping as a Tool for Development; Christian Ketels. Harvard Business School. June 2017 .
15. Palestinian Clusters: From Agglomeration to Innovation
16. S. Sultan, M. P. V. Dijk; Published 31 May 2017; Business; European Scientific Journal, ESJ.
17. Next-generation economic clusters; <https://www.kearney.com/public-sector/article/?/a/next-generation-economic-clusters>
18. https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/cluster/observatory_en
19. <https://www.clustercollaboration.eu/eu-initiatives/european-cluster-observatory>.
20. <https://agroinform.asia/2021/01/04/formation-and-development-of-agro-industrial-clusters>.
21. agro.uz
22. Stat.uz
23. Wikipedia.org
24. Aleksandr Babkin, Natalia Alekseeva, Guljakhon Makhmudova, Anna Yung Research and Assessment of Innovatively-Active Industrial Cluster Development//Proceedings of the 2nd International Scientific Conference on Innovations in Digital Economy: SPBPU IDE-2020 стр.